

Škofja Loka pred petimi leti - vzemi še jopico

“Na dnu vsega...
neskončno hladni vali...”
(Balantič)

Balantič mi je slučajno prišel v roke. Lahko bi mi tudi Kajuh. Oba pesnika imata veliko skupnega. Oba sta med drugim umrla v vojni. Pred petimi leti smo zopet imeli vojno. Bila je kratka, pa vendarle. Neskončnost za svoj začetek ne rabi veliko.

Ob peti obletnici slovenske samostojnosti mora v siceršnjem spominjanju še posebno mesto imeti spomin na ljudi, ki so pred petimi leti bili med nami, danes pa jih ni več.

I.

Marinka ni umrla v vojni. Ker je delala kot obrambna uradnica, lahko tudi bi. Vsaj tako so nas opozarjali. Zнала je ceniti življenje in zdravje, ker se je morala boriti zanj. Vse je jemala zelo zares. Verjetno je šlo za slutnjo resnice.

Začetek vojne v junijski vročini pred petimi leti je dobro prenašala, čeprav je obrambna uradnica postala zgolj nekaj mesecev prej. Samo njena skrb se je še povečala. Da se ne bi kaj zgodilo! Kljub peklenski vremenski in siceršnji vročini je čez stol imela obešeno jopico. Za vsak slučaj. V usodnih trenutkih zebe.

Ko so zvezna letala začela bombardirati Brnik in Krvavec, naj bi še preostali takoj zapustili objekt in odšli v zaklonišča ali na teren. Marinka je spoštovala red. Miza je bila takoj pospravljena, ona pa že na koncu hodnika. Sirene. Vzemi kaj s seboj, lahko traja! Vrnila se je, vzela torbico in spet bila takoj na koncu hodnika. Sirene. Vzemi še jopico, v zaklonišču bo zeblo! Saj res, zeblo bo. Zopet konec hodnika. Sirene. Če ti ne greš, tudi jaz ostanem, saj ne grem zaradi strahu, ampak zaradi ukaza! Kar pojdi, saj kakšnega posebnega dela ne bo.

Dela res ni bilo. Pregreti telefoni so utihnili. Prenapolnjen hodnik se je spraznil. Radio je prenehal poročati o za tisti trenutek nepomembnih podrobnostih. Hrušenje letal skozi strešna okna mi je dajalo občutek njihove bližine. Nihilistično zanikanje nevarnosti me je sproščalo. Kmalu so se vrnili iz zaklonišča. Nič posebnega, to zaklonišče, samo hladno je! Jopica je prav prišla.

Marinka je umrla leto za tem. Za rakom. Kmalu po desetdnevni vojni je začela bojevati svojo vojno, ki se je začela že prej, čeprav ona tega ni vedela. V tej svoji vojni ni mogla zmagati. Ko smo jo obiskovali, je bila vedno dobro oblečena. V usodnih trenutkih zebe. Ni bila oblečena v jopico, ampak take se je spominjam.

II.

Mohor je umrl v vojni. Ni bil vojak. Ni bil še vojak. Zanikanje nevarnosti mu je vlivalo zaupanje. Vojaki pravijo, da je to tipično civilno razmišljanje in početje.

Obkoljevanja velike škofjeloške vojašnice ljudem ni bilo možno prikriti. Glede na šibko posadko si je zraven upalo tudi nekaj gledalcev. Mohor je zavzel prvovrsten ogledniški položaj na vodnem zbiralniku na Kamnitniku. Ni vedel, da je v bližini najbolj oddaljeno stražarsko mesto. Do tega stražarja ukaz, naj se na napad ne odgovarja, v vsesplošni nervozi ni prispel.

Stražarjev, ki ne bi bili prestrašeni in branili predvsem samih sebe, ni. Če je to po letih in vojaškem stažu mlad stražar, to velja še toliko bolj. Ko se je začel napad na vojašnico, je okoli stražarja zazevala vsesplošna in nedoločena Nevarnost. Hitro delujoči možgani in instinkti so jo trenutek za tem že znali določiti. Odblesk bajoneta na Kamnitniku. V resnici Mohorjev daljnogled. Samo en instiktivni strel, ki ob nešteti merjenjih ne bi mogel biti bolj točen.

Stali so na dvorišču. Dve vojski in ena policija. Dva sta ležala. Mrtvi Mohor in kakšno leto starejši vrstnik, ki ga je ustrelil. Živčni zlom. Tudi tako nastajajo države. Morda ste se nasmehnili. Takrat ni šlo na smeh nikomur. Še najmanj Mohorjevim bližnjim in daljnjim.

Mohorja smo pokopali par dni za tem. Veliko vsega se je dogajalo in vse breme je ostalo na družini. Na državni protokol ni nihče mislil. Na koncu obreda je župnik, ki ni imel napovedanega nobenega govornika, vprašal, če ima (le) še kdo kaj za povedati. Po nekaj trenutkih spogledovanja je pred množico vendarle upal stopiti govornik. Kljub temu, da ni velik, smo ga tudi čisto zadnji dobro videli.

O čem bo govoril kot predstavnik države? Morda o interesih, boju, krivdi, poravnavanju računov. Te prilehnosti smo premlevali od Mohorjeve smrti sem. Zdelo se mi je, da je rekel: Usoda in Mohor sta tako hotela. Mi ne vemo, zakaj, onadva pa sta točno vedela, zakaj. Za to, kar odredi Usoda, ni krivcev. Nato finale: kar odredi Usoda, je (treba videti kot) dobro. Dobro zanj in za nas. Nekam hladno mi je postalo. Zakaj nisem vzel česa s seboj? Od usodnih resnic zebe.

Čez čas sem bil zopet na nekem pogrebu v Stari Loki. Skušal sem določiti, kje je stal

takrat govornik, da sem ga tako dobro videl. Ni imel kje stati in jaz ga nisem mogel videti.

Naslednji dan se je vojašnica predala. Zopet dve vojski na enem mestu. Mohorjevega vrstnika ni bilo več med njimi. Iz bolnice je šel domov Stanje tik pred živčnim zlomom je bilo tokrat kolektivno. Zajeti vojaki, v glavnem oficirji, so prihajali, odlagali orožje in kalnih oči podpisovali papirje, ki smo jim jih tiščali. Izgledalo je, kot da jih zebe. Oblečeni so bili celo v usnjene površnike. Morda je takrat v njih nekaj umiralo. Še posebej v tistih, ki so se odločali za ujetništvo. Ne veš, ali bi rekel prav tako škoda ali pa dobrota Usode za njih in za druge.

Nekatere od tistih, ki so se takrat odločili za ujetništvo, kdaj od daleč vidim. Nimajo volje za srečevanje. Škoda. Ko čas vojne, ki pozna nasprotnike, mine, nastopi čas miru, ki nasprotnikov ne pozna več.

Tako se je umiralo med in ob osamosvajanju.